

Fem Aars Statshusholdning.

1867—72.

Af Prof. **Will. Scharling.**

Hvert Aar sker der gjerne ved første Behandling af Finansloven Forsøg paa at give en Oversigt over vor finansielle Status, ikke blot i Øjeblikket, men saaledes, som den resulterer af den nærmest forudgaaede Tid, i det Øjemedet navnlig er det, at vise, om vi ere i Stand til at dække vore Udgifter med de løbende Indtægter eller have været nødsagede til at bruge af Statsformuen for at vedligeholde Balancen imellem Indtægt og Udgift. Disse Opgjørelser ere imidlertid ikke sjælden Gjenstand for Modsigelser, og Tilstanden kan endog stundom fremstilles fra temmelig modsatte Synspunkter. Hovedgrunden dertil er naturligvis den, at det kan omtvistes, hvad der skal henregnes til ordinære, løbende Udgifter, samt at det, for saa vidt Aktiver ere forbrugte i et eller andet Øjemed, f. Ex. til Bygning af Jærnbaner, kan være Gjenstand for Strid, om disse i Værdi kunne siges at svare til det forbrugte Beløb af Aktiver.

Naar vi nu her forsøge at fremstille Resultatet af de sidste fem Aars Statshusholdning, forudskikke vi den Bemærkning, at denne Opgjørelse fremfor Alt er foretagen objektivt uden al forudfattet Mening og uden det ringeste Ønske om at fremstille Tilstanden enten som god eller

som utilfredsstillende. Derhos søge vi at opgjøre navnlig de omtvistelige Punkter paa en saadan Maade, at Enhver let kan bedømme, om han anser den skete Opgjørelse for rigtig eller ej. Endelig bemærkes det, at vi ikke ved Betegnelsen «ordinære Indtægter» ville tilkjendegive Noget om, hvor vidt den paagjældende Indtægt ogsaa for Fremtiden tør paaregnes at ville indgaa med det anførte, gennemsnitlige Beløb; Betegnelsen angiver kun, at det er Indtægtskilder af en blivende Natur. I Hovedsagen tør de derhos vel nok antages ogsaa fremtidig at ville give det anførte Gjennemsnitsbeløb.

Vi komme altsaa først til

I. Ordinære Indtægter.

Disse have i Finansaarene 1867—72 i Gjennemsnit givet følgende Beløb:

	Rdl.
1. Overskud af Domæneindtægterne	617,834.
2. Renter af Statsaktiverne (inklusive Jærnbannerne)	2,798,739.
3.a. Direkte Skatter*) (ekklusive Indkomstskat)	4,024,999.
b. Den til Nationalbanken afgivne Del af Gammelskatten	324,768.
4. Indirekte Afgifter	10,013,564.
5. Overskud af Post- og Telegrafvæsen	128,186.
6. Overskud af Klasselotteriet . .	198,978.
7.a. De færøiske Intrader	18,818.

---

*) Efter Fradrag af Bankens Andel i Gammelskatten.

	Rdl.
7.b. *) De islandske Intrader	41,587.
8. Overskud af de vestindiske Øer	30,579.**)
9. Adskillige Indtægter	528,380.***)

tilsammen 18,726,432 Rdl.

eller med andre Ord: det samlede Indtægtsbeløb paa disse Poster har i de 5 Finansaar i Alt (naar de ved Gjennemsnittene bortfaldende Rigsdalere og Skillinger medregnes) udgjort 93,632,179 Rdl.

Til dette Beløb maa nu for det omhandlede Femaar lægges følgende:

II. Extraordinære Indtægter.

1. Overordentlig Skat (Indkomstskat) er opkrævet i Finansaarene 1867—69 og 1870—72 med i Alt et Nettobeløb af . . . . . 3,931,580 Rdl.
2. Af Statsaktiverne er forbrugt i Alt 17,201,851 —
3. Ved Udstedelsen af Obligationer og Kreditbeviser er indkommet 8,331,414 —

tilsammen 29,464,845 Rdl.

saa at den samlede Indtægt i disse fem Finansaar har været 123,097,024 Rdl., hvilket ved en ligelig Gjennemsnitsfordeling gjør ca. 24,619,400 Rdl. pr. Aar.

*) Disse ere vel nu bortfaldne, men maa dog for den Tid, de indkom, opføres som ordinære Indtægter, saa meget mere, som Udgiften ogsaa er formindsket, om end ikke med et tilsvarende Beløb. Indtægterne ophørte den 1ste April 1871; her ere de opførte med $\frac{1}{5}$ af det samlede Beløb for de fire foregaaende Finansaar.

***) Afgiften har været eftergivet i to Aar; det anførte Beløb er $\frac{1}{5}$ af Afgifterne for 3 Aar.

***) Heri er ikke medregnet de under denne Post opførte, ved Udstedelsen af Obligationer eller Kreditbeviser vundne, Indtægter.

Hvad Udgifterne angaar, da ville vi her ikke fordybe os i, hvad der paa enkelte Ministeriers — og særlig Krigs- og Marineministeriets — Kontoer bør betegnes som ordentlige eller overordentlige Udgifter; thi denne Adskillelse angiver kun, at de paagjældende Udgiftsbeløb ere mere eller mindre regelmæssige. Men de saakaldte overordentlige Udgifter ere saa langt fra overordentlige, at de tvært imod regelmæssig gjenfindes paa hvert Aars Budget, kun med temmelig vxlende Beløb. Tager man altsaa Gjennemsnittet af et flere Aars Tidsrum, ville disse Svingninger i Beløbene omtrent udjævne hinanden, og det samlede Beløb kan derfor omtrent betragtes som det Ordinære for et saadant længere Tidsrum. Fæster man derfor Blikket paa et femaarigt Tidsrum, maa disse Udgifter lige saa fuldt henføres til Periodens løbende Udgifter, som alle de andre.

Ved ekstraordinære Udgifter forstaa vi her da kun saadanne, der ere anvendte til Indkjøb af virkelige Aktiver, d. e. rentebærende Ejendomsgegenstande, eller til Formindskelse af Gjælden. Thi det, som det interesserer os at faa at vide ved Betragtning af de sidste fem Aars Statsregnskaber, er, om vi have været i Stand til at holde en saadan Balance imellem Indtægt og Udgift, at vi ikke have behøvet at formindske vor Formue eller gjøre Gjæld for at fyldestgjøre de Fordringer, den egentlige Statshusholdning kræver.

Da Jærnbannerne almindelig opfattes og paa Statsregnskaberne opføres som Statsaktiver, have vi ogsaa her betragtet dem paa denne Maade og derfor særlig opført alle de til Jærnbaneanlæg virkelig medgaaede Summer (— derimod ikke det til Toldgodtgjørelse til de sjællandske Jærnbanner, til Kontrol med disse og de alt i

Drift værende Statsbaner m. v. medgaaede Beløb*) —) uagtet vi ganske vist ikke indse, hvorfor man saa ikke lige saa godt kunde henregne ny Telegrafanlæg, Havneanlæg, Vejanlæg o. lign. til Erhvervelse af Formuegjenstande.

I. De ordinære Udgifter have da i Femaaret 1867—72 i aarligt Gjennemsnit udgjort følgende Beløb:

1. Civillisten	500,000 Rdl.
2. Apanager	203,842 —
3. Rigsdagen	171,096 —
4. Statsraadet	56,569 —
5.a. Statsgjældens Forrentning m. Omkostninger	5,097,237 —
b. Resten af Statens Gjæld til National- banken	72,950 —
6. Pensionsvæsenet	1,961,250 —
7. Udenrigsministeriet	172,395 —
8. Indenrigsministeriet (ekklus. Udgifter til Jærnbaneanlæg)	762,031 —
9. Justitsministeriet	1,077,457 —
10. Kirkeministeriet	355,538 —
11. Krigsministeriet	4,082,390 —
12. Marineministeriet	1,774,091 —
13. Finansministeriet	448,717 —
14. Andre og saakaldte overor- dentlige Udgifter (efter Fra- drag af Jærnbaneudgifter)	1,209,240 —**)

tilsammen 17,944,803 Rdl.

*) Paa Grund af Posteringen i Statsregnskabet har det været nødvendigt at medtage Toldgodtgjørelsen og andre Erstatninger ved Esbjerg Havneanlæg; men selve Udgifterne til Anlægget ere ikke medregnede. Derimod ere de blot for Jærnbanernes Skyld udførte Broanlæg m. v. ved Havnene medregnede til Jærnbaneanlæg.

***) At disse Udgifter, naar et længere Tidsrum tages under Et, snarere maa kaldes ordentlige (i alt Fald det ordinære Gjennemsnit) end overordentlige, fremgaar deraf, at Minimum har været 753,833 Rdl., Maximum 1,791,614 Rdl.

hvorefter det samlede Udgiftsbeløb paa disse Poster i de fem Aar har udgjort i Alt (nøjagtigt) 89,724,017 Rdl., saa at altsaa de ordinære Indtægter have oversteget dette Beløb med 3,908,162 Rdl. eller gennemsnitlig med ca. 781,632 Rdl. om Aaret.

II. Som overordentlige Udgifter, d. v. s. Udgifter, der ere medgaaede til Afdrag paa Statsgjæld og Bygning af Jærnbaner, bliver dernæst at opføre:

1.a. Afdrag paa Statsgjælden ca.	14,980,888 Rdl.
b. Afdrag paa Gjælden til Nationalbanken	1,275,300 —
	<hr/>
	16,256,188 Rdl.
2. Afdrag og Renter paa Gjælden til Enkekassen	1,088,382 —
3. Udgifter til Jærnbaneanlæg i Jylland og Fyn	12,615,234 —
	<hr/>
	i Alt 29,959,804 Rdl.

Nu maa det ganske vist gjøres gjældende, at den under 2 opførte Sum kun til Dels er en virkelig Afbetaling af Gjæld, og at det ikke er let at sige, hvor meget der af dette Beløb skal anses for simpel Rentebetaling. Under alle Omstændigheder bør en Del deraf betragtes som Afdrag paa simpel Gjæld, og det vil saaledes ses, at der ikke mangler meget i, at der er bleven anvendt til Afdrag paa Statsgjælden netop lige saa meget, som der er forbrugt af Aktiverne. Merforbruget af Aktiverne gjenfindes derhos, som strax skal vises, i Kassebeholdningen.

Henfører man nu imidlertid af det nævnte Beløb den hele Million — o: det Femdobbelte af den hele Udgift til Enkekassen i det sidste Finansaar — som Rentebe-

taling til de ordentlige Udgifter, vil man dog endnu stedse faa et Overskud fra de ordentlige Indtægter af i Alt 2,908,162 Rdl., der altsaa tilligemed den overordentlige Skats 3,931,580 Rdl. — tilsammen altsaa 6,839,742 Rdl. — ere blevne anvendte til Jærnbaneanlæg. Da de i Femaaret 1867—72 anlagte Jærnbaner i Følge det Ovenstaaende have kostet 12,615,234 Rdl., vil man se, at det til disses Anlæg kun har været nødvendigt at udstede Obligationer og Kreditbeviser til et samlet Beløb af

$$\begin{array}{r} 12,615,234 \text{ Rdl.} \\ \div 6,839,742 \text{ —} \\ \hline \text{eller } 5,775,492 \frac{1}{2} \text{ Rdl.} \end{array}$$

Drages dette Beløb fra de i Femaaret udstedte Obligationer og Kreditbeviser (8,331,414 Rdl.) udkommer 2,555,922 Rdl., og lægges dertil det Beløb af 857,281 Rdl., hvormed efter det Ovenstaaende Afdragene paa Aktiverne overstige Afdraget paa Statsgjælden, faas 3,413,203 Rdl., hvilket udgjør netop det Beløb, hvormed Kassebeholdningen er bleven forøget i det her omhandlede Femaar, i det den d. 1ste April 1866 udgjorde 4,960,460 Rdl., d. 31te Marts 1872 derimod 8,373,663 Rdl. Til bedre Oversigt hidsætte vi følgende Opgjørelse:

	Rdl.	Rdl.
Af Statsaktiverne er forbrugt	17,201,851.	
Paa Statsgjælden er afdraget	16,344,570.	
Det overskydende Beløb, der findes i Kassebeholdningen, udgjør	857,281.	
De ordinære Indtægter have udgjort	93,632,179.	
De ordinære Udgifter (inkl. 1 Mill. til Enkekassen)	90,724,017.	
Altsaa Overskud —————		2,908,162.

	Rdl.	Rdl.
Transport		2,908,162.
Den overordentlige Skat har indbragt		3,931,580.
Ved udstedte Obligationer og Kreditbeviser er ind- kommet	8,331,414.	
Deraf er henlagt til Kassebe- holdningen	2,555,922.	
altsaa forbrugt —————		5,775,492.
		tilsammen 12,615,234.

hvilket er det Beløb, der er bleven anvendt til Jærnbane-
anlæg.

Ved Femaarets Begyndelse var 40,7 Mil Jærnbane i
Drift, ved dets Slutning derimod 80,4 Mil; det er altsaa
paa det Nærmeste netop Halvdelen af det jysk-fynske
Jærnbanenet, der er bleven anlagt i dette Femaar (nem-
lig Strækningerne Fredericia-Aarhus 14,6 Mil, Randers-
Aalborg 10,8 Mil, Vendsysselbanen 10,9 Mil og Silkeborg-
banen 4,0 Mil). Da den hele indtil Udgangen af Finans-
aaret 1871—72 anvendte Sum til Jærnbaneanlæg er 26,06
Mill. Rdl., vil det ligeledes ses, at det i Femaaret 1867—
72 udgivne Beløb paa det Nærmeste udgjør Halvdelen heraf.

Vil man nu altsaa vide, om vor Formuestilstand er
ringere eller bedre end for 5 Aars siden, beror Besvarelsen
heraf væsentlig paa den Værdi, man vil tillægge de i Fem-
aaret byggede 40 Mil Jærnbane. Er man af den Formening,
at Jærnbanerne bør betragtes som et Statsaktiv, vil dettes
Værdi ligefrem bero paa den Renteindtægt, Jærnbanerne
give, og for at der skal være Balance, maa altsaa det
halve Overskud af det jysk-fynske Jærnbanenet svare
til Forrentningen af omtrent 5 Mill. Rdl.s Obligationer

eller m. a. O.: det halve Jærnbanenet maa give et Overskud af 200,000 Rdl., for at der ikke skal være Tibagegang i det her omhandlede Femaar. Indbringe Jærnbanerne mere, have vi ombyttet de 5 Mill. Rdl. af Reservefonden med et mere værdifuldt Aktiv.

Nu maa det imidlertid bemærkes, at den her opstillede Beregning over vor Status er den mindst gunstige, der kan opstilles. Vi have nemlig paa den ene Side kun regnet de reelle Afdrag paa Statsgjælden, men ikke taget i Betragtning, at den nominelle Statsgjæld er bleven formindsket mere end med dette Beløb. Paa den anden Side have vi ganske vist ogsaa kun regnet de udstedte Obligationer til det Beløb, som de ere afhændede til, i Steden for til det, hvorpaa de lyde; men til Gjælden have vi til Afdrag paa Aktiverne ogsaa henregnet de Beløb, der ere indkomne ved Salg af Aktiver, der hidtil ingen Renter have givet.

Opgjøre vi da Regningen umiddelbart efter Statsregnskaberne, finde vi, at Statsgjældens Nominalbeløb var — inklus. Gjælden til Nationalbanken — d. 1ste April 1867 . . . . . 133,401,121 Rdl.

Heraf er imidlertid i 1869—70 bleven

afskrevet imod lige Afgang paa Ak-

tiverne et Beløb af . . . . . 9,999,808 —

Rest . . 123,401,313 Rdl.

Statsgjældens Nominalbeløb var — inklus.

Gjælden til Nationalbanken — d. 31te

Marts 1872 . . . . . 116,176,880 —

Altsaa er den trods Udstedelsen af ny

Obligationer bleven virkelig formind-

sket med . . . . . 7,224,433 Rdl.

Aktivernes Kapitalbeløb udgjorde d.

Iste April 1867 . . . . . 68,998,124 Rdl.

Heraf er imidlertid senere afskrevet

mod lige Afgang paa Statsgjælden

(jfr. foran) . . . . . 9,999,808 —

Rest . . 58,998,316 Rdl.

Aktivernes Kapitalbeløb udgjorde d. 31te

Marts 1872 . . . . . 46,286,911 —

Altsaa er af Aktiverne forbrugt . . . . . 12,711,405 Rdl.

Sammenregnes nu Formindskelsen af Stats-

gjælden . . . . . 7,224,433 Rdl.

med Forøgelsen af Kasse-

beholdningen . . . . . 3,413,203 —

og fradrages dette Beløb med . . . . . 10,637,636 —

udkommer til Rest . . 2,073,769 Rdl.

Lades altsaa Afdragene paa Gjælden til Enkekassen helt ude af Betragtning, udkommer dog kun denne Sum af lidt over 2 Mill. Rdl. som det Beløb, hvormed vor Formuestatus er bleven forringet; lige over for denne Forringelse staar da Anlægget af ca. 40 Mile Jærnbane, der har kostet 12,615,234 Rdl.

Sluttelig skal endnu kun bemærkes, at, for saa vidt der spørges, om det Gjennemsnitsbeløb, hvormed de ordinære Indtægter i det Foregaaende ere opførte, nemlig omtrent 18,726,000 Rdl., ogsaa for Fremtiden tør paaregnes som ordinært Intægtsbeløb, da er der al Grund til at tro dette. Opfører man nemlig det Minimum, som enhver af disse Indtægtsposter har givet i dette Femaar — hvorved altsaa bl. A. de islandske Intrader og det vestindiske Overskud bortfalde —, bliver Summen af alle disse

Minimumsbeløb ca. 17,644,000 Rdl.; tager man derimod Maximumsbeløbet af hver Indtægtspost, bliver det tilsammen ca. 20,553,000 Rdl. Selv om man udelukker Island og Vestindien af dette Beløb, udkommer dog 20,427,000 Rdl. Særlig bemærkes det derhos, at henved $\frac{1}{4}$ Mill. Rdl. af Forskjellen imellem Gjennemsnitsbeløbet og Minimalbeløbet hidrører fra Klasselotteriet, der i Fremtiden tør regnes at give en temmelig stadig Indtægt af ca. 300,000 Rdl., medens Overskuddet i 1869—70 paa Grund af Lotteriets da stedfindende Omdannelse sank til det blandt Minimumsummerne opførte Beløb af henved 61,000 Rdl. Derhos maa det med Hensyn til de ordinære Udgiftsposter bemærkes, at Renter og Omkostninger ved Statsgjælden, der i 1868—69 opførtes med ca. 5,653,000 Rdl. og siden have været stadig aftagende, for Finansaaret 1873—74 ere sunkne til 4,632,000 Rdl.; at paa samme Maade Udgifterne til Pensionsvæsenet i 1867—68 vare 2,081,000 Rdl., og senere stadig ere sunkne, indtil de nu for 1873—74 opføres med kun 1,746,000 Rdl. Alene paa disse to Poster er saaledes Udgiften for 1873—74 opført med ca. 680,000 Rdl. mindre, end den i Gjennemsnit har udgjort i det forløbne Femaar.